

РОЗВИТОК ДЕТЕКТИВНОГО ЖАНРУ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті досліджено розвиток детективного жанру у світовій літературі. Розглянуто основні риси творчої манери Едгара По.

Першими детективами зазвичай вважають новели Едгара По, написані у 40-х роках ХІХ ст., але елементи цього жанру використовувалися багатьма авторами й раніше. Наприклад, у романі В. Годвіна «Пригоди Калеба Вільямса» (1794), де один із головних персонажів – слідчий-аматор. Значний вплив на розвиток детективної літератури також здійснили «Нотатки» Є.Відока, опубліковані у 1828 р. Однак саме Едгар По створив образ детектива-аматора Дюпена з новели «Вбивство на вулиці Морг». Дюпен згодом породив Шерлока Холмса й патера Брауна (Честертон), Лекока (Габоріо) і містера Каффа (Коллінз). Саме Едгар По ввів у сюжет детектива ідею суперництва в розкритті злочину між приватним детективом і офіційною поліцією, у якому приватний детектив, як правило, перемагає. Саме його вважають засновником детективного жанру.

Детективна література кардинально змінилася, коли з'явилися твори Едгара По – засновника цього жанру в літературі. З'явився класичний детектив, оскільки прагнення епохи озиратися назад не могло бути вічним. Рано чи пізно повинна була з'явитися література, яка б розкривала величезні можливості сучасної людини. Детектив як цілісний і незалежний жанр виник у епоху романтизму, якій передував період передромантизму, що виник як своєрідна реакція на просвітницький реалізм.

Детективний жанр від часів Едгара По пройшов довгий шлях розвитку. Історики підкреслюють, що це унікальна літературна форма, яка відрізняється від готичного та кримінального роману, не має нічого спільного з поліційним романом. Детектив – це літературний твір або кінофільм, присвячений розкриттю заплутаної таємниці, як правило, пов'язаної зі злочином. Едгар По став першовідкривачем детективного жанру, створивши новели «Вбивство на вулиці Морг», «Таємниці Марі Роже», «Вкрадені листи». Едгар По запропонував певну модель, яку й досі використовують письменники, які працюють у детективному жанрі. Модель, яку запропонував Едгар По, включає наступні елементи: злочин, показання свідків, логіку міркувань слідчого, встановлення особистості злочинця. Висновки слідчого є головним елементом, від їхньої дотепності залежить художня цінність детективу. Злочинець є

«замаскованим» так, що підозра на нього падає в останню чергу, тому фінал оповідання завжди є неочікуваним (наприклад, кривавим вбивство двох жінок на вулиці Морг виявляється величезна мавпа). Для Дюпена, також, як і для Холмса або Мегре, зайняття слідчого є не рутинною службою, а естетичною насолодою, вони виконують свій обов'язок не заради грошей, а заради пізнання. Детектив завжди (і це теж відкрив Едгар По) створюється у лаконічному, який доповнює «залізну логіку» слідчого.

Харлан вказує на те, що історію детективного жанру можна простежити з глибокої давнини. Він посилається на Т. Хестхеї, який вважає, що його елементи виявляються у Біблії (в історії Каїна та Авеля маємо злочин, убивцю, жертву, причину злочину, докази, спробу приховати злочин, навіть знаряддя вбивства; цар Соломон влаштовує психологічну пастку псевдоматері) [4].

Історія детективу як жанру починається тоді, коли в англосаксонських країнах сформувалася дійова система дотримання суспільного порядку. В Англії це сталося на початку ХІХ ст., а вже в середині цього століття вийшли в світ перші класичні зразки: між 1840 і 1845 роками Едгар По створив п'ять новел, в яких викладені фундаментальні принципи детективу: детектив-аматор, ексцентричний, з оригінальними манерами; він перевершує поліцію у вмінні спостерігати й узагальнювати; він має товариша, який розкажує про нього; каркас сюжету: злочин – дедуктивне розслідування – розкриття – покарання злочинця; сюжетні ходи: вбивство в закритій кімнаті, екскурси в психологію, помилково підозрювана людина, нестандартне вирішення проблеми, формула «найочевиднішого місця», ланцюжок хибних доказів, вбивця – найменш підозрюваний персонаж; злочин розкривається за допомогою інтелекту [2].

Наступною віхою в розвитку англійського детективу стала публікація «Етюду в багрових тонах» А. Конан Дойла у 1887 році. Автор зосередився на тому, чого Едгар По торкнувся лише поверхнево: власне процесу дедукції, який дозволяє досягти високих результатів на бідному матеріалі. Він також ввів значну кількість побутових деталей; урєальнив, наскільки це було можливо, Шерлока Холмса (на відміну від напівфантастичної постаті Огюста Дюпена – героя детективних новел По). Антиподом англійця Шерлока Холмса став француз Арсен Люпен, в образі якого Моріс Леблан втілює узагальнені риси французького характеру. В галузі детективної практики нововведеннями Леблана стало: перетворення дії на розслідування, прискорення темпу розповіді, розширення переліку основних ситуацій сучасних детективів (оповідач-злочинець, загадки зачиненої кімнати, віртуозний ланцюжок дедуктивних висновків). Сучасну історію детективу дослідники відраховують від часу появи «логічних оповідань» Едгара По «Вбивство на вулиці Морг» (1841), «Таємниця Марі Роже» (1843), «Украдений лист» (1844), спільним героєм яких був перший знаменитий детектив Огюст Дюпен. Деколи до зразків детективного жанру зараховують ще дві новели По: «Золотий жук» (1843) і «Ти еси муж, який сотворив сіє» (1844).

Сьогодні одне із провідних місць у творчості багатьох авторів

посідає так званий «історичний детектив» – жанр, що дозволяє відкрити читачеві невідомі до цього часу факти і теорії та назавжди причарувати його історичними таємницями. Чіткого визначення цього жанру немає. Вважають, що власне історичний детектив – це історичний твір із детективною інтригою. Думки вчених розходяться: одні вважають, що історичним детективом можна назвати твір, дія якого відбувається в минулому або в теперішньому, досліджується старовинний злочин. Інші обов'язковою складовою називають присутність історичних осіб. Історичним детективом нового покоління став роман італійського вченого, історика середньовічної літератури, критика та есеїста, професора Болонського університету Умберто Еко «Ім'я рози» (1980) [4]. Життя мешканців бенедиктинського монастиря XIV ст., зображене в романі, цікаве для людей новітнього часу не тільки тому, що автор пропонує детективну й любовну інтриги, але, насамперед, через ефект особистої присутності. Історію зображено через деталі, повсякденність, побут, через посередництво соціології та психології, а не політики, як було раніше.

H. Kozak. Развитие детективного жанра в мировой литературе.

В статье исследовано развитие детективного жанра в мировой литературе. Рассмотрены основные черты творческой манеры Эдгара По.

N. Kozak. Development of detective genre in world literature.

The development of detective genre in world literature is investigated in the article. The main lines of creative manner of Edgar Poe are considered.

Список використаної літератури:

1. Кестхейи Т. Анатомия детектива. – Будапешт : Корвина, 1989. – 262 с.
2. Васильєва Л. Історія, теорія та практика західноєвропейського та американського детективу. [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.bdpu.org/scientific_published/akt_probl_sl.../31.doc.
3. Козн М. Введение: убийство как одно из изящных искусств. [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://detective.gumer.info/text02.html>.
4. Харлан Д. Розвиток жанру ретро-детективу в сучасній європейській літературі. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Apif/2009_4/harlan.pdf.

